

بیماری هاری Rabies

تهیه کننده و مدرس : دکتر محمد محمدی
دامپزشک اداره کل حفاظت محیط زیست گیلان

۱۴۰۱

▶ هاری یک عفونت حاد ویروسی است که سبب التهاب مغز و نخاع (آنسفالیت) در انسان و پستانداران خونگرم میشود . و یکی از خطرناک ترین بیماریهای ویروسی مشترک بین انسان و حیوان می باشد .

▶ ویروس عامل بیماری هاری به خانواده رابدوویریده و جنس لیساوایروس تعلق دارد .

▶ نام دیگر بیماری هاری ترس از آب (Hydrophobia) است.

▶ به دو شکل تحریکی(هاری خشمگین) یا فلجی(هاری ساکت) ظاهر می شود. این بیماری مخصوص گوشتخواران اهلی و وحشی بوده، انسان و سایر حیوانات خونگرم پستاندار، به طور تصادفی و اغلب از طریق حیوان گزیدگی به آن مبتلا می شوند.

اهمیت بیماری هاری

میزان کشندگی بالا (۱۰۰٪) به طوری که پس از ظهور علائم چه در انسان و چه در حیوان قابل درمان نبوده و بیمار محکوم به مرگ خواهد بود.

افزایش روند موارد حیوان گزیدگی در انسان بطوری که به ناچار سالانه مبالغ زیادی صرف خرید سرم و واکسن ضد هاری جهت درمان پیشگیری آسیب دیدگان می شود.

تلفات دام و خسارت های اقتصادی ناشی از این بیماری که در دامها ایجاد میشود.

وجود میزبانان متعدد ، میزان کشندگی بالا، افزایش حیوان گزیدگی انسانها و سایر حیوانات ،
 هزینه زیاد پیشگیری و درمان ، ایجاد اثرات زیانبار زیست محیطی ، بهداشتی و اقتصادی از جمله
 مواردی هستند که اهمیت مبارزه با بیماری هاری را نشان می دهند . توجه به چرخه
 اپیدمیولوژیکی بیماری هاری نشان می دهد که این بیماری به دو صورت هاری شهری (Urban
 Rabies) و هاری حیات وحش (Sylva tic Rabies) رخ می دهد .

گسترده گی بیماری :

▶ هاری با سالانه حدود ۲۵ تا ۴۰ هزار مورد مرگ که تقریباً تمام آن در کشورهای در حال توسعه اتفاق میافتد ، گسترش جهانی دارد . هاری در بعضی از مناطق مانند جنوب آسیا ، فیلیپین ، آفریقا و هند شایع تر است . بعضی مناطق جهان مثل استرالیا و نیوزلاند عاری از هاری هستند .

ناقلین بیماری

▶ **سگ سانان وحشی :** بسیاری از حیوانات وحشی خانواده سگ سانان از جمله سگ ، روباه ، گرگ ، شغال و سایر حیوانات گاز گیرنده مخزن طبیعی این ویروس هستند . ولی ۸۰ درصد موارد هارگزیدگی در ایران توسط سگها صورت میگیرد .

▶ **گربه سانان وحشی :** در طی سالهای ۸۸ و ۸۹ فقط یک مورد از ابتلاء پلنگ به بیماری هاری در کشور گزارش شده است . پلنگهای پیر و ناتوان ممکن است به علت عدم توانایی در شکار برای تهیه غذا به مناطق روستایی نزدیک شوند که احتمال درگیری آنها با سگهای اهلی وجود دارد .

▶ **خانواده راسوها :** ۸ گونه از خانواده راسوسانان مشاهده شده است . در سال ۸۹ گزارش یک مورد از ابتلاء رودک عسل خوار که حیوان کمیابی است در استان کرمان به بیماری هاری وجود دارد .

▶ **خانواده راکون :** بومی قاره آمریکا است ولی در چند سال اخیر گزارشات معدودی مبنی بر مشاهده این حیوان در محدوده شهرستانهای آستارا ، هشتپر و اسالم بخصوص منطقه تالش استان گیلان وجود دارد .

▶ **راسته خفاش ها :** خفاشها به عنوان تنها پستاندارانی که قدرت پرواز دارند می توانند نقش مهمی در انتقال ویروس هاری داشته باشند در این میان خفاشهای خون خوار (Vampire) که بومی آمریکای جنوبی هستند بسیار حائز اهمیت می باشند زیرا هنگام تغذیه از خون سایر پستانداران ویروس هاری را از طریق بزاق خود به آنها منتقل می نمایند . راسته خفاشها در ایران دارای ۷ خانواده (۴۳ گونه) می باشد که یک گونه میوه خوار و بقیه حشره خوار هستند خوشبختانه در ایران خفاش خون خوار تاکنون مشاهده نگردیده است .

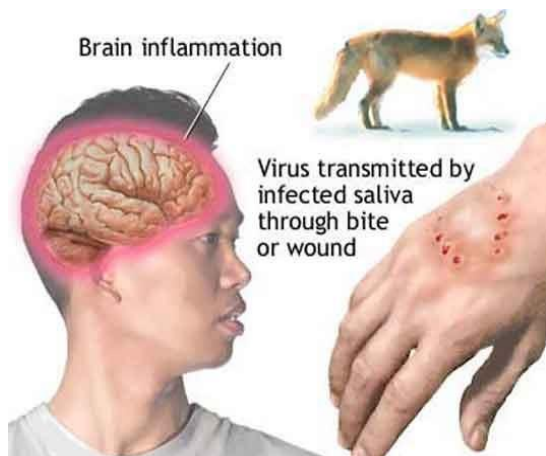

▶ **راسته جوندگان : ۸ خانواده** از راسته جوندگان تاکنون در ایران شناسایی شده از جمله خانواده سنجابها ، خانواده هامسترها ، خانواده دوپاها ، خانواده خرگوشها و... با بررسی های بعمل آمده در بسیاری از کشورها ، وقوع بیماری هاری طبیعی در جوندگان و دخالت آنها در چرخه انتقال بیماری هاری به دیگر حیوانات یا به انسان ، ثابت نشده است ولی گزارشاتی از موارد انفرادی بیماری هاری در جوندگان و انتقال هاری از جونده به انسان وجود دارد . هر گونه حمله آنها به انسان به همراه سایر علائم نظیر تحریک پذیری ، بی اشتهایی و... را شاید بتوان جزو موارد مشکوک به بیماری هاری ارزیابی نمود . خرگوش ، سنجابهای درختی و زمینی و موشهای مختلف نیز بندرت آلوده می شوند . **مشاهده بیماری درمنگوس (موش خرما) در کرمان.**

روش انتقال

▶ **گاز گرفتن** : اصلی ترین راه سرایت این بیماری می باشد .

▶ **پوست** : از طریق خراشهای کوچک یا زخم در پوست ، احتمال دارد .

▶ **نسوج مخاطی** : ویروس هاری از طریق مخاط آلوده نیز به انسان و حیوانات دیگر منتقل می شود.

بنابراین سگ ها و گربه های به ظاهر سالم که در اواخر دوره نهفتگی بیماری هاری قرار دارند و هنوز علائم بالینی هاری در آنها ظاهر نشده است ، از طریق لیسیدن لب ، چشم و بینی کودکانی که با آنها بازی می کنند بیماری هاری را انتقال می دهند .

▶ **تنفس** : انتقال بیماری هاری از راه هوا و تنفس در شرایط عادی وجود ندارد . در غار هایی که خفاش

های زیادی وجود داشتند، بیماری هاری از راه هوا به یک حیوان سالم منتقل شده است .

▶ **دستگاه گوارش :** انتقال از این راه بعید می باشد ولی ممکن است به ندرت اتفاق بیافتد . به هر حال باید از خوردن گوشت و فرآورده های دام های مبتلا به هاری خودداری کرد .

▶ **وسایل آلوده :** ویروس هاری بسیار حساس است و تقریباً تمام ضد عفونی کننده های ویروسی و حتی آب و صابون آن را از بین می برند . بنابراین ویروس هاری از طریق وسایل آلوده فقط در موارد استثنایی منتقل می شود .

▶ **انسان به انسان :** تا به حال مواردی معدودی انتقال هاری از طریق پیوند اعضایی که متعلق به جسد آلوده به هاری بوده در دنیا گزارش شده است که دو مورد نیز در ایران در اثر پیوند قرنیه در سال ۱۳۷۳ گزارش شده است .

علائم بیماری هاری در حیوانات وحشی:

- ▶ تغییر صدای حیوان بطوریکه خشن ، خشک و گرفته احساس می شود .
- ▶ صدای غرغر و در حالت حمله قرار داشتن
- ▶ گاز زدن به هر چیز و تمایل به خوردن اجسام سخت و غیر خوراکی (نظیر سنگ ، چوب ، مدفوع و..)
- ▶ تب ، لرزش و تشنج
- ▶ بی اشتتهایی
- ▶ مردمک چشم متسع شده بنابراین از نور گریزان است
- ▶ رفتار غیر قابل پیش بینی
- ▶ نگرانی ، تشویش و بی قراری
- ▶ بیحالی ، سستی و خواب آلودگی
- ▶ ضعف و فلجی در پاهای عقب
- ▶ از دست دادن هوشیاری
- ▶ ریزش بزاق کف آلود

- ▶ عدم توانایی در بلع و ترس از آب
- ▶ تغییر رفتار (حیوان وحشی رفتار دوستانه ای پیدا می کند و بدون ترس به محیط های انسانی بیش از حد نزدیک می شود)
- ▶ حمله به اجسام متحرک از جمله خودرو
- ▶ دوری از گله ، خلوت گزینی و سرگردانی
- ▶ مشاهده حیوانات شب فعال در روز (بعنوان یک شاخص باید در کنار سایر علایم به آن توجه گردد)
- ▶ حمله انفرادی حیواناتی که عموماً بصورت گروهی حمله می کنند .
- ▶ حمله حیوانات آرام مانند خرگوشها به انسان (خرگوشها بندرت به بیماری هاری مبتلا می شوند ولی در صورت وجود سابقه بیماری هاری در یک منطقه بهتراست حمله جوندگان و خرگوشها را به انسان در آن ناحیه جزء موارد مشکوک ارزیابی نمود) .

پیشگیری:

- ۱- پیگیری جمع آوری اصولی و امحاء بهداشتی پسماندهای شهری، روستایی، کشاورزی و دامی از طریق دستگاههای ذیربط
  - ۲- پیگیری واکسیناسیون مستمر سگهای گله، صاحبدار و در صورت امکان سایر حیوانات اهلی در مناطق پرخطر که ریسک بیماری هاری وجود دارد از طریق اداره کل دامپزشکی استان
  - ۳- پیگیری کنترل جمعیت سگهای بی سرپرست از طریق ارگان ذیربط
  - ۴- پیگیری اصلاح وضعیت اماکن و جایگاه نگهداری دامهای اهلی به منظور جلوگیری از ورود حیوانات وحشی از طریق ارگانهای مربوطه
  - ۵- واکسیناسیون سگهای نگهبان در پاسگاههای محیط بانی
  - ۶- اطلاع رسانی عمومی بویژه در مناطق روستایی و عشایری با همکاری اداره کل دامپزشکی و مرکز بهداشت استان
- اطلاع رسانی به پاسگاههای محیط بانی و ادارات کل حفاظت محیط زیست در صورت مشاهده حیوانات وحشی بویژه گوشتخواران وحشی مجروح، آسیب دیده، ساکن در اماکن مسکونی، سرگردان و دارای رفتار غیر طبیعی، نابالغ و یا لاشه حیوانات وحشی

«دستورالعمل نحوه مواجهه با حیوان هار و یا مشکوک به هاری در حیات وحش»

کلیات :

بیماری هاری یکی از خطرناک ترین بیماریهای ویروسی مشترک بین انسان و حیوان می باشد و سالانه تعداد زیادی از حیوانات اهلی و وحشی و حتی انسانها در اثر این بیماری می میرند. در حیات وحش به غیر از روش واکسیناسیون خوراکی، یکی از راههای پیشگیری از شیوع بیماری هاری برخورد مناسب با حیوان هار و یا مشکوک به هاری میباشد. نظر به اینکه ظهور علائم بیماری هاری بیانگر ابتلای حیوان به این بیماری است و در این حالت درمانی برای آن وجود ندارد و مرگ حیوان صد درصد می باشد بنابراین معدوم نمودن چنین حیوانی می تواند در پیشگیری از شیوع هاری موثر باشد. علاوه بر این ، چون تشخیص بیماری هاری در حیات وحش بسیار مشکل است لذا بهتر است با حیواناتی که مشکوک به این بیماری هستند نیز مانند یک حیوان هار برخورد گردد.

با توجه به اینکه بیشترین میزان حیوان گزیدگی و هار گزیدگی در ایران توسط خانواده سگ سانان (سگ ، گرگ ، شغال و روباه) صورت میگیرد بنابراین مخزن این بیماری در حیات وحش کشور، حیواناتی مانند گرگ ، شغال و روباه می باشند که شناخت دقیق رفتارهای طبیعی آنها میتواند به برخورد مناسب و شناسایی حیوان هار و یا مشکوک به هاری کمک نماید. در این زمینه شناخت علائم بالینی بیماری هاری در حیوانات وحشی نیز از اهمیت زیادی برخوردار است.

ماده یک- هدف :

شناسایی حیوان هار و یا مشکوک به هاری ، معدوم نمودن حیوان مذکور ،
دفن بهداشتی لاشه حیوان هار و یا مشکوک به هاری ، انجام آزمایشهای
لازم با هدف پیشگیری از شیوع و گسترش بیماری هاری در حیات وحش
و حتی جوامع انسانی.

ماده دو- تعاریف :

۱-بیماری هاری : یک بیماری صد درصد کشنده ویروسی است که غیر از انسان و گوشتخواران سایر حیوانات خونگرم نیز به آن مبتلا میشوند .

۲-بیماریهای مشترک : بیماریهایی می باشند که قابلیت انتقال از حیوانات (اهلی و وحشی) به انسان را دارند و اکثراً مخازن آنها در طبیعت میباشد .

۳-حیوانات ناقل بیماری هاری : به طور کلی پستانداران گوشتخوار بخصوص خانواده سگ سانان وهمچنین خفاش خون آشام از مهمترین ناقلین این بیماری محسوب می شوند که درایران سگ،گرگ،روباه وشغال ازناقلین اصلی این بیماری می باشند (البته احتمال داده می شود که مونگوسها نیز در برخی از استانهای کشور مانند استان کرمان در انتقال بیماری هاری به سایر حیوانات نقش مهمی داشته باشند).

۴- حیوان گزیدگی: به موارد گاز گرفته شدن حیوان و یا انسان توسط سایر حیوانات اطلاق می گردد .

۵- هار گزیدگی: به موارد گاز گرفته شدن حیوان و یا انسان توسط حیوان هار گفته می شود .

۶- وسایل ایمنی و حفاظت فردی : شامل چکمه ، روپوش ، بادگیر، دستکش ، ماسک و عینک می باشند که به منظور حفاظت افراد در مقابل آلودگیهای میکروبی و شیمیایی استفاده میگردند .

۷- مواد ضد عفونی کننده : آهک ، ساولن ، فرم آلدئید ، بتادین والکل اتیلیک

۸- معدوم نمودن حیوان به شیوه انسانی : کشتن حیوان با استفاده از داروی بیهوشی توسط افرادی که آموزش دیده اند.

ماده سه - مشاهدات و اقدامات

الف - مشاهدات :

علایم بالینی حیوان مبتلا به بیماری هاری عبارتند از :

- تغییر صدای حیوان بطوریکه خشن ، خشک و گرفته احساس می شود ● صدای غُرْغُر و در حالت حمله قرارداشتن ● گاز زدن به هر چیز و تمایل به خوردن اجسام سخت و غیر خوراکی (نظیر سنگ ، چوب ، مدفوع و ...) ● تب ، لرزش و تشنج ● بی اشتهمایی ● مردمک چشم متسع شده بنابراین از نورگریزان است ● رفتار غیر قابل پیش بینی ● نگرانی ، تشویش و بی قراری ● بیحالی ، سستی و خواب آلودگی ● ضعف و فلجی در پاهای عقب ● از دست دادن هوشیاری ● ریزش بزاق کف آلود ● عدم توانایی در بلع و ترس از آب ● تغییر رفتار (حیوان وحشی رفتار دوستانه ای پیدا می کند و بدون ترس به محیط های انسانی بیش از حد نزدیک می شود ● (حمله به اجسام متحرک از جمله خودرو ● دوری از گله ، خلوت گزینی و سرگردانی ● مشاهده حیوانات شب فعال در روز (بعنوان یک شاخص باید در کنار سایر علایم به آن توجه گردد ● (حمله انفرادی حیواناتی که عموماً بصورت گروهی حمله می کنند ● حمله حیوانات آرام مانند خرگوشها به انسان (در صورت وجود سابقه بیماری هاری در یک منطقه بهتر است حمله جوندگان و خرگوشها را به انسان در آن ناحیه جزو موارد مشکوک ارزیابی نمود.

ب - اقدامات :

چگونگی برخورد با حیوان هار و یا مشکوک به هاری در حیات وحش :

۱- در صورتیکه علایم فوق الذکر در حیوان وحشی مشاهده گردید باید بعنوان حیوان مشکوک به هاری تلقی شود که اگر به بیماری هاری مبتلا باشد بعد از مشاهده علایم مذکور تلف می‌گردد. به هر حال اگر امکانات قرنطینه فراهم بوده و حیوان مشکوک به هاری از نظر زیست محیطی اهمیت داشته باشد، باید بمدت ۱۰ الی ۱۵ روز تحت مراقبت قرار گیرد. چنانچه در این مدت وضعیت حیوان به لحاظ بیماری هاری تأیید شد باید با نظر دکتر دامپزشک مورد وثوق سازمان به روش انسانی معدوم گردد و در صورت عدم تأیید بیماری هاری، باید حیوان در زیستگاه اصلی خود رها شود.

۲- بهترین روش برخورد با حیوانی که بیماری هاری در آن تأیید شده معدوم نمودن آن به شیوه انسانی می باشد.

تبصره :

**با توجه به اینکه خطر بیماری هاری بسیار بالا است و ریسک کردن در مورد آن
جایز نمی باشد در صورتیکه امکانات قرنطینه فراهم نباشد بهتر است با
حیوان مشکوک به هاری نیز مانند حیوان هار برخورد گردد و به شیوه
انسانی معدوم شود.**

ماده چهار- چگونگی مواجهه با لاشه حیوان هار و یا مشکوک به هاری

۱- مکان مناسبی جهت دفن لاشه در نظر گرفته و لاشه حیوان مذکور در عمق ۲ متری با استفاده از آهک دفن گردید یا بطور کامل سوزانده شود .

۲- در صورت امکان، سر حیوان جهت تأیید بیماری هاری در داخل چندین کیسه پلاستیکی (با ذکر نوع گونه ، نام محل مشاهده حیوان و تاریخ) در مجاورت یخ به انستیتو پاستور ایران ارسال گردد و فرم پیوست نیز تکمیل و به معاونت محیط طبیعی و تنوع زیستی سازمان متبوعه منعکس شود .

۳- به منظور تسهیل در کار میتوان از کیت های موجود که در اختیار سازمان دامپزشکی کشور و ادارات کل دامپزشکی در هراستان می باشد استفاده نمود که با نمونه برداری از لایه های مختلف مغز و قراردادن نمونه در مایع نگهدارنده میتوان آنرا بجای سر حیوان به آزمایشگاه مربوطه ارسال نمود.

ماده پنج- اقدامات لازم هنگامیکه حیوان هار و یا مشکوک به هاری، حیوانی را گاز بگیرد :

۱- نحوه برخورد بستگی به شرایط حیوان مجروح دارد بطوریکه چنانچه حیوان از نظر زیست محیطی و یا اقتصادی ارزش داشته باشد باید حتی الامکان در یک مکان مناسب قرنطینه گردد .

لازم به ذکر است در صورتیکه امکان گرفتن حیوان و مقید نمودن آن میسر باشد باید قبل از قرنطینه محل جراحات با آب و صابون بمدت ۱۵ الی ۲۰ دقیقه شستشو داده شود و اگر حیوان مذکور در مدت ۱۵ روز علایم بیماری هاری را نشان نداد با نظرو مجوز دکتر دامپزشک در زیستگاه خود رها گردد.

۲- در صورتیکه ارزش چندانی نداشت می بایست با نظر دکتر دامپزشک به شیوه انسانی معدوم شود .

ماده شش - اقدامات لازم هنگامیکه انسان توسط حیوان هار یا مشکوک به هاری مجروح می گردد:

تمام موارد حیوان گزیدگی بخصوص توسط گوشتخواران را بایستی مشکوک به هارگزیدگی تلقی نمود مگر خلاف آن ثابت شود همچنین در صورت تماس انسان با بزاق نشخوارکنندگان و تک سمی های مشکوک باید درمان پیشگیری از هاری کامل انجام گیرد بنابراین ضروری است در موارد حیوان گزیدگی اقدامات ذیل صورت گیرند و فرد مورد نظر در اسرع وقت به نزدیکترین شبکه بهداشت و مرکز درمانی اعزام گردد.

۱- شستن محل جراحت با آب تمیز و صابون در ساعت های اولیه پس از گازگرفتن حداقل بمدت ۱۵ الی ۲۰ دقیقه بطور عمیق و خارج کردن کامل کف صابون از لابه لای زخم با استفاده از آب تمیز و روان که این کار هرچه زودتر و سریعتر انجام گیرد کمک بسیاری در دفع و خارج نمودن ویروس از زخم خواهد نمود.

۲- ضد عفونی محل گازگرفتگی با محلول بتادین یا الکل اتیلیک ۴۰ تا ۷۰ درصد.

۳- نپوشانیدن محل جراحت .

۴-ارجاع فوری فرد مجروح به نزدیکترین مرکز درمان پیشگیری از هاری جهت انجام اقدامات ذیل تحت نظارت مسئول مرکز: (بر اساس دستورالعمل و توصیه های وزارت بهداشت ،درمان و آموزش پزشکی اقدام می شود)

شستشو و ضدعفونی کامل زخم.

عدم بخیه زخم و جراحات ناشی از گزش حیوان (باتوجه به نوع و محل جراحات و نظرپزشک معالج).

تزریق سرم و واکسن ضد هاری .

تزریق سرم و واکسن ضد کزاز.

استفاده از آنتی بیوتیک و سایر اقدامات موردنیاز.

۵-پیگیری ادامه روند واکسیناسیون در فرد مجروح برعلیه هاری (بسیارمهم).

تبصره ۱: باید کلیه دامپزشکان، محیط بانان و کارشناسانی که با حوزه محیط طبیعی و حیات وحش ارتباط دارند، واکسن هاری و کزاز را تزریق نمایند و برای حفظ مصونیت برنامه ایمن سازی آنها سالانه پیگیری شود همچنین استفاده از دستکش و ماسک برای جابجایی لاشه حیوانات بخصوص مشکوک به بیماری هاری الزامی است.

تبصره ۲: به حمله حیوانات ، هر چند جزئی و به صورت خراش و یا در صورت تماس زخم با بزاق حیوان مشکوک به بیماری هاری باید توجه خاص نمود . بنابراین ضروری است فرد مورد نظر به نزدیکترین مرکز درمانی و بهداشتی مراجعه نماید .

ماده هفت-پیشگیری:

- ۱- پیگیری جمع آوری اصولی و امحاء بهداشتی پسماندهای شهری، روستایی، صنعتی، کشاورزی و دامی از طریق دستگاه های مسئول ذیربط (از جمله شهرداری ها و دهیاری های استان ها)
- ۲- پیگیری واکسیناسیون مستمر سگ های گله، صاحبدار و در صورت امکان سایر حیوانات اهلی در مناطق پرخطر که ریسک بیماری هاری در سطح بالایی وجود دارد از طریق اداره کل دامپزشکی استان
- ۳- پیگیری کنترل جمعیت سگ های بی سرپرست از طریق ارگان ذیربط (شهرداری ها)
- ۴- پیگیری آموزش و اصلاح وضعیت اماکن و جایگاه نگهداری دام های اهلی در مناطق روستایی و عشایری به منظور جلوگیری از ورود حیوانات وحشی از طریق ارگان های مربوطه (اداره کل دامپزشکی و جهاد کشاورزی استان)
- ۵- واکسیناسیون سگ های نگهبان در پاسگاه های محیط بانان بر علیه بیماری هاری

۶- آموزش و اطلاع رسانی به عموم مردم بویژه در مناطق روستایی و عشایری با همکاری اداره کل دامپزشکی و دانشکده علوم پزشکی استان درخصوص موارد ذیل:

* ضرورت واکسیناسیون برعلیه بیماری هاری (بویژه در مناطق پر خطر) و دوری از حیوانات وحشی بخصوص گوشتخواران وحشی مجروح، آسیب دیده، پنهان شده در اماکن مسکونی، دارای رفتار غیر طبیعی و یا حیوانات وحشی نابالغ

* خودداری از هرگونه تماس و دست زدن به لاشه هر نوع حیوان
* اطلاع رسانی به پاسگاه های محیط بانی و ادارات کل حفاظت محیط زیست در صورت مشاهده حیوانات وحشی در مناطق مسکونی بویژه گوشتخواران وحشی مجروح، آسیب دیده، سرگردان و دارای رفتار غیر طبیعی، نابالغ و یا لاشه حیوانات وحشی

* خودداری از دادن مواد غذایی به گوشتخواران وحشی بخصوص توسط کودکان
جلوگیری از هر گونه تماس حیوانات اهلی خانگی بویژه سگ ها و گربه های اهلی با گوشتخواران وحشی

باتشکر

